

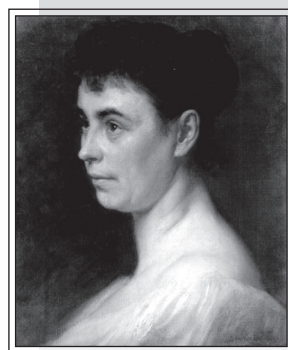
Múltunkból

A Magyar Asszonyok Könyvtára

Ismertetés és újabb adalékok¹

NAGY Anikó

*Benczúr Gyuláné
Boldizsár Kata portréja**

„A Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára a napokban egy páratlan értékű s nagy kulturális jelentőségű adománnyal gazdagodott”² – így kezdődik a *Magyar Asszonyok Könyvtára* és az adományozásra vonatkozó első tudósítás, amely a *8 Órai Újság*ban jelent meg 1924-ben, rögtön azt követően, hogy a „névtelen székely asszony” majd negyven év gyűjtőmunkája eredményét felajánlotta a nemzeti könyvtárnak. A könyvek, az irodalom és a művészetek iránt érdeklődők, az írók, költők, kiadók, nyomdászok körében azonban ismert volt, hogy a „névtelen

székely asszony” *Benczúr Gyuláné*, az akkor már világhírű festőművész felesége. Benczúr Gyuláné (1854–1928) életéről nem sokat tudunk, aminek részben közismert szerénysége az oka, de visszaemlékezésekből, levelekből, könyvekből mégis összeáll értékes életútja. Édesapja a bécsi székhelyű erdélyi kancellária hivatalnoka volt. Az irattári forrásokból nem derült ki, hogy pontosan hol éltek születésekor, de a feljegyzések szerint édesanyja 1854-ben rokoni látogatásra ment Székelykeresztúrra, így történt, hogy június 13-án ott született meg *Úr-*

A kép forrása: <http://commons.wikimedia.org>

*mösi Boldizsár Kata Piroska.*³ Kisgyermekként Budapesten lakott, majd egy intézetben nevelkedett Bécsben. Felsőbb tanulmányait Budapesten és Kolozsváron végezte tovább mélyítve az otthoni légkörben már megalapozott műveltségét. Apja halála után, 1876-ban *Trefort Ágoston* kultuszminiszter kinevezte a hazai nőoktatás bölcsőjeként emlegetett Polgári Tanítónőképzőbe⁴ előbb segédtanítónak, azután tanítónak. A *Zirzen Janka* igazgatása alatt működő intézményben földrajzra és történelemre oktatta a növendékeket. Ezek az évek is az állandó tanulás és önképzés jegyében teltek, s elvezettek ahhoz a felismeréshez, hogy a nőnevelés egyik legfontosabb feladata a nők látókörének szélesítése, a nők buzdítása irodalmi és tudományos művek olvasására és az önművelésre. Ekkortájt érlelődik meg elhatározása, hogy össze kell gyűjteni azokat a dokumentumokat, amelyek ezt a célt szolgálhatják. Nemcsak sokat olvas, hanem egyre közelebbi kapcsolatba kerül kora íróival, művészeivel. 1892-ben megy férjhez *Benczúr Gyula* (1844–1920) festőművészhez, aki özvegyen maradt négy gyermekével. A gyermekek édesanyja, a művész első felesége *Karolina Max* (1854–1890) bajor zongoraművésznő volt, akivel 1873-ban kötött a művész házasságot. Münchenből 1882-ben költözött Budapestre a család, miután Ferenc József megbízza az akkor már Európa-szerte ismert és megbecsült Benczúrt a budapesti művészképző, a Mesteriskola vezetésével.⁵ Nem sokkal ezután Karolina elhunyt, Benczúr pedig két év özvegyesség után újra megtalálta a családi boldogságot. Állandó lakhelyükön, Budapesten a Lendvay utca 15-ben a Benczúr villát a művészet, az irodalom és a tudományos munka légköre tölti be. A házasszonya a művészfeleségek kimerítő teendői és családanyai feladatai mellett részt vesz az irodalmi életben, a *Gyermek Liga* és a *Háziipar* megalapításában, a *Lotz-album* és a *Petőfi-almanach* elkészítésében, és folytatja az 1880-as években elkezdett könyvtárgyarápító tevékenységét.

A gyűjtemény kialakítása

„Gyűjteményének összetétele, gondos kezelése széles körű műveltségről tanúskodik” – állapítja meg *Elekes Irén* az Országos Széchényi Könyvtár közreadásában megjelent gyönyörű albumban.⁶ Hasonló véleményt fogalmaz meg *Braun Róbert* is (B.R. szignóval),⁷ eddigi kutatásaink szerint az egyetlen volt, aki a nemzeti könyvtár munkatársain kívül az 1900-as évek elején méltatta a gyűjteményt: „a gyűjtőnek nem volt célja az anyagot lehetőleg földuzzasztani. Ellenkezőleg, nagyon megrostálta, amit fölvelt [...]. A cél nyilván az volt: non multa, sed multum [nem sokat, de értékeset]. Ritka energiára, önfegyelemre mutató e gyűjtemény, amely e tekintetben példaadó lehet minden gyűjtő számára.”⁸

Boldizsár Kata Piroska azzal az előre meghatározott céllal építi a Magyar Asszonyok Könyvtárát, hogy összegyűjtse mindazt,

- ☉ amit magyar vagy külföldi asszonyok valaha leírtak,
- ☉ amit bárki asszonyokról vagy asszonyokhoz írt,
- ☉ ami a magyar asszonyok művelése, nevelése szempontjából fontos lehet.

A gyűjtemény tartalmaz könyveket, folyóiratokat, kéziratokat – eredetiben és másolatban – egyaránt, tehát mindenekelőtt a tartalom a lényeges.

Boldizsár Kata több mint negyven éven keresztül vásárolt, másoltatott, kapcsolatokat teremtett szerzőkkel, kiadókkal, nyomdákkal. Természetesen ajándékokat is elfogadott. Tárgyalt, levelezett, hogy minél több mindent megszerezhessen gyűjteménye számára: imádságos könyveket, útleírásokat, tudományos műveket, tanulmányokat, szépirodalmi műveket, szakácskönyveket, gyermek- és nőnevelési útmutatókat, illemszabályokat stb. Fontosnak tartotta a korabeli levelezések megőrzését és – a „magyar nőknek főkép[p] erdélyieknek s főkép[p] XVIII. századi leveleiről”⁹ – másolatok készítését mintegy a „Magyar Levelestár” folytatásának szánva. *Rédey Tivadar* méltatása kitér e forrásdokumentumokra is: „A magyar résznek kétségtelenül legnagyobb értéke egy 24 fascikulusra terjedő

*levelestár, melynek darabjai – a XVI. század közepétől a múlt század elejéig – megszólaltatják történelmünk csaknem valamennyi jelentős asszonyalakját. E csoportnak – a benne foglalt több eredeti vagy hiteles másolatú okmánynál fogva is – igen nagy műveltség- és társadalomtörténeti forrásértéke kétségtelen; s az egész tökéletesen rendezve is van, kronológiai és személy szerinti rendben.*¹⁰ Braun Róbert kiegészítése: „E levelestárból [...] négy fascikulus már teljesen elő volt készítve, hogy az Akadémia kiadásában <16. és 17. századbeli női levelek> címen megjelenjék, amikor a háború kitört, és ezzel a kiadás bizonytalan időre elmaradt.”¹¹

A Levelestárnak helyet adó szép reneszánsz szekrényt néhány évtizede még *Fügedi Péterné* bibliográfusnak, az OSZK tisztelt és megbecsült főosztályvezetőjének munkaszobájában láthattuk. (A szekrény ma az OSZK múzeumában van kiállítva, amelyet a könyvtár 5. szintjén tekinthetnek meg a látogatók.) A rajta elhelyezett réztáblán a *Magyar Asszonyok Könyvtárának Levelestára* felirat olvasható. (Dátumként pedig 1885 és 1925 szerepel.)

A levélgyűjtemény elemzése külön kutatási téma lehetne, jelen dolgozat azonban csak a magyar könyvnyagról kíván képet adni, amelyhez célszerűnek látszik az időrendi áttekintés.

Nevezetesebb magyar nyelvű könyvek

A XVII. század emlékei között imádságoskönyvek, bibliafordítások és biblia-magyarázatok, zsoltárok, halotti beszédek vannak többségben. A mintegy 170 halotti beszéd közül a legrégebbi példány 1624-ben készült Gyulafehérváron. Bethlen Gábor feleségének, *Károlyi Zsuzsannának* a temetésén 1622-ben *Keserűi Dajka János* (1580–1633) mondott prédikációt és megemlékezést, ez a kor szokásainak megfelelően *Halotti pompa* címmel jelent meg néhány évvel később.

A bibliamagyarázatok közül *Lorántffy Zsuzsanna* (1600–1660) *Moses es az Prophetak...* című műve az egyik legrégebbi. Férje, I. Rákóczi György halála után a fejedelemasszony visszaköltözött Sárospatakra, ahol minden törekvésé-

vel a református egyház megújulását szolgálta. Az 1641-ben nyomtatott kiadványban a biblia egyes fejezeteihez közölt magyarázatait adta közre.

Werbőczy István (1458?–1541) 1660-ban Lőcsén nyomtatott latin és magyar nyelvű *Hármaskönyve* ebben a gyűjteményben azt dokumentálja, hogy a nőket már a 17. században is érdekelte a jogtörténet és a törvényhozás, hiszen „mindig asszony tulajdonosa volt; a bejegyzések szerint először *Telekiné Mikes Mária* ajándékozta *Borbála leányának*, majd ez utóbbi egy *barátnőjének* és így tovább...”¹²

Áttérve a szépirodalmi művekre, az első jelentős magyar költőnként számon tartott *Petrőczy Kata Szidoniáról* (1662–1708) kell megemlékezni. 45 verséről tud az utókor, ezek csak gépirásos formában vannak meg a Magyar Asszonyok Könyvtárában, azóta viszont több gyűjteményben is megjelentek. (Teljes egészében olvashatók már elektronikus dokumentumként is.) Énekei, személyes hangvételi versei az élet szomorúságáról szólnak. A bánatra okot adott férje, a „*daliás, kedves szavú és világeletében csapodár*”¹³ *Pekry Lőrinc*, aki harcolt a törökök ellen és részt vett a Rákóczi szabadságharcban is, hol a kurucok, hol a bécsi udvar mellett elkötelezve magát. Mindezért *Petrőczy Kata* öt lányával együtt börtönbe került. A több mint egy évnyi fogság alatt, illetve annak emlékére fordította magyarra *Johann Arndt* (1555–1621) evangélikus író és költő pietista munkáit, amelyek *Jó illattal füstölgő igaz szív*, illetve a *Kereszt nehéz terhe alatt...* címmel jelentek meg.

A XVIII. század művelt nagyasszonya *Bethlen Kata* grófnő (1700–1759) volt, aki második férje, gróf *Teleki József* halála után „*Árva Bethlen Katának*” nevezte magát. Elsősorban híres könyvgyűjtőként lett ismert. Fogarasi és hévízi otthona az erdélyi művelődés központja volt; támogatásával jelent meg többek között az *Egyenes ösvény* kezdetű prédikációgyűjtemény. Ez és a *Bujdosásnak emlékezet köve* című imádságoskönyv is könyvtárának szép példányai. A művelt emberekre jellemzően ő is nagy tudású emberekkel vette körül magát. Hat évig volt udvari papja *Bod Péter* (1712–1769), a magyar

irodalomtörténet-írás egyik első művelője, aki *Magyar Athenas* című művében több mint ötszáz író, tudóst mutat be, köztük a kor jeles asszonyait is. Ő készít katalógust Bethlen Kata könyvtáráról, amelyet *Lukinich Imre* és *Köblös Zoltán* 1912-ben is közreadott.¹⁴ Benczúr Gyuláné különös tisztelettel viseltetett Bethlen Kata iránt, ez indította egy könyvritkaság összeállítására és kiadására, amely mindössze 25 példányban jelent meg 1911-ben Bethlen Kata és Bod Péter műveiből vett szemelvényekkel. (A *Gyűjtők és gyűjteményekben* megjelent tanulmány felidézi *Fejérpataky László* igazgató köszönetét a kiadványért: „Amily tiszteletet érdemel az a kegyelet, a mellyel Méltóságod Bethlen Kata iránt viseltetik, épp oly elismerésre méltó az a tapintat és ízlés, mellyel e kegyelete érzésnek látható jelét adta.”¹⁵)

A XVIII. század végét pezsgő irodalmi élet jellemezte Magyarországon is. A Magyar Asszonyok Könyvtára jelentős műveket őriz a felvilágosodás korai éveiből. *Molnár Borbála* (1760–1825) költői karrierje korán kezdődött; versei 1793-ban négy kötetben Kassán jelentek meg *Molnár Borbála munkái* címmel. Az 1794-ben megjelent második nyomtatás egyik példányán jól látszik a Magyar Asszonyok Könyvtárának bélyegzője, pecsétje, amely majdnem minden könyvben így szerepel, tehát az 1888-as alapítási évvel akkor is, ha később került a mű a gyűjteménybe. Molnár Borbála szoros barátságban volt a szintén verselgető *Újfalvi Krisztinával* (1761–1818), kapcsolatuk főleg levelezésből állt, ennek eredménye a *Barátsági vetélkedés...*, amely Kolozsváron jelent meg 1804-ben. Ebben a műben két művelt asszony osztja meg egymással a férfi-női kapcsolatról alkotott nézeteit, a nők családi és társadalmi szerepének változásait. Molnár Borbála az erdélyi *Mikes Anna* grófnő társalkodónőjeként mecénásokat is szerzett, kapcsolatba került korának több ismert írójával, költőjével, például *Kazinczy Ferenc* (1759–1831) is, aki 1816-os találkozásuk után azt írta róla, hogy ő az, akit „korunk asszony írói közt, mindig megkülönböztetéssel fog említeni literaturánk: ötlet természet, szenvedés és Édes Gergely vezérlései tevék verselővé.”¹⁶

Ezzel a dátummal már át is léptünk a *XIX. századba*. A gyermek- és ifjúsági irodalom egyik úttörője, a tragikusan korán elhunyt *Bezerédj Amália* (1804–1837), aki kislányának írt versebe szedett imákat, tanító meséket, intelmeket, amelyekkel a gyermekirodalom meghatározó személyiségévé vált. Először 1836-ban jelent meg a *Flóri könyve*, melyet az elmúlt évekig több mint 15 kiadás követett. (Az OSZK katalógusa szerint legutóbb 1990-ben adta ki a művet a Móra Kiadó.) Méltán mondhatjuk, hogy sikerkönyvről van szó, és ezt a művelt könyvgyűjtő idejekorán felismerte.

Vachott Sándorné (sz. Csapó Mária, 1830–1896) pezsgő irodalmi légkörben élt. Húgát, Etelkát, Petőfi egyik szerelmeként ismerjük, s aki néhány szép versének műzsája, édesanyja pedig Csajághy-lány, Vörösmarty Laurájának és Bajza József Júliájának a testvére volt. Otthonukban megfordult a kor alkotó értelmiségének színejava. Több műve is helyet kapott Boldizsár Kata könyvtárában, közülük most csak a 8–12 évesek számára írt, illetve összegyűjtött verseket, elbeszéléseket, regéket tartalmazó *Gyermekvilág* és a *Sziklary Ilona* című köteteket említem, amelyek ma is keresettek antikvár üzletekben.

A szép és művelt *Beniczkyné Bajza Lenke* (1839–1905), Bajza József és Csajághy Júlia lánya is korának népszerű írója volt. Ismert művei a *Rózsa-e vagy viola? Hol a boldogság? Beszélyek* és a *Nyomaveszett*. Útleírásait *Nyugat-Európa* címen adta ki, első férje után *Heckenast-Bajza Lenke* néven.

Sok olyan író ismert az irodalomtörténet, akik álnéven, esetleg több álnéven adták ki műveiket. Erre találunk példát nőírók között is. *Bogdanovich György*ként publikált *Beksics Gusztávné Bogdanovich Krisztina* (1849–1903). Optimista életszemléletre, derűs életvitelre ösztönző, ugyanakkor a nőnevelésben is jelentős regényei igen keresettek voltak. Posztumusz kötete (*Ködös problémák*, 1904) előszavában Jókai Mór így méltatta: „kora ifjúsága óta a legrokonszenvesebb alak volt előttem. Kezdte a művészi pályán, drámai színésznőnek avatta fel a múzsa s hivatása minden kellékeivel ruházta fel a sors kegye [...], fényes jövődöt jósoltak

neki a világot képviselő deszkákon. Kezdődő csillagnak tekinték. A csillag nem tűnt le, csak színt változtatott: a művészi piros fényt elváltotta költészeti kékre: ugyanaz a gyémánt más sugártörésben.” A Magyar Asszonyok Könyvtárában *Egy humánus háziúr élményei* c. regénye (1891) és *Álmatlan éjszakák* c. verseskötete (1896) található.

Sorolhatnánk tovább a korszak írónőit, akik alig egy-két művet írtak életükben, s kiknek életét nehéz ma már felidézni: az ő műveiket is megőrizte Benczúr Gyuláné, részben önállóan megjelent kötetek, részben antológiák formájában. Életrajzok, visszaemlékezések, irodalomtörténeti és egyéb tanulmányok sora ad képet a magyar asszonyokról, elsősorban az uralkodóházak nőtagjairól, híres-hírhedt főúri asszonyokról. Árpádházi Szent Erzsébet, Szent Margit, Mária királyné, Báthory Erzsébet, Erzsébet királyné élete a legdivatosabb téma ebben az időben a gyűjtemény alapján, de találunk memoárokat Krisztina királynőről vagy Angliai Erzsébetről is. Érdekes női sorsok, női életutak elevenednek meg az összegyűjtött anyagban. (A híres színésznő, *Déryné Széppataki Róza* (1793–1872) naplója is megtalálható közérdeklődésre számot tartó, máshol nem elérhető információkkal.) Ugyancsak érdekes, tanulságos és tragikus élete volt *Podhorszky Máriának* (1837–1889 után), aki a szabadságharc leverése után öt évig börtönben raboskodott. *Egy államfogolynő naplója* című kötete 1889-ben jelent meg, s bevezetőjében pontosan megfogalmazta, miért adta közre: „*Szenvedéseim leírásával céloim kimutatni: mi módon tették a politika ürügye alatt a békés családi boldogságot tönkre; mi módon juttatták koldusbotra.*” (A visszaemlékezés értékét mutatja, hogy ma is keresik, sőt már az interneten is olvasható.¹⁷)

Előtérbe kerül a nőnevelés is. Nemcsak szakácskönyvek és a jó gazdasszony számára készített hasznos útmutatók jelennek meg, hanem egyre több olyan mű is, amely a nők szellemi fejlődését sürgeti. *Illésy György* (1832–1871) *A nők munkaképessége és munkajoga különösen szellemi téren* címmel írt tanulmányt 1871-ben. (Ez

a könyv is jó példa arra, hogy nem csupán női íróktól, hanem nőkről szóló, de férfiak tollából való művek is értékes darabjai a gyűjteménynek.) Néhány művelt, nagy tudású asszony tudományos munkásságáról még feltétlenül szólni kell. A szociológus és pedagógus *Geöcze Sarolta* (1862–1928) munkái közül olyan tanulmányai találhatóak meg a gyűjteményben, amelyek a *Magyar Pedagógia* 1898-as és 1899-es évfolyamaiban külföldi nevelésügyi tapasztalatokról számolnak be. Zirzen Jankának, Boldizsár Kata egykori igazgatónőjének, a hazai nőoktatás nagyasszonyának tiszteletére 1897-ben emlékalbum jelent meg sok értékes dolgozattal. A pedagógia mellett más tudományos területek női képviselőinek munkáit is érdemes felidézni, legalábbis ízelítőt kell adni ezekből. *Benedek Marcellné Györy Lujza* (1885–1962) az építészet, *Torma Zsófia* (1832–1899) a régészet és az antropológia területén alkotott maradandót. Őt királyi engedéllyel a Kolozsvári Egyetem tiszteletbeli bölcsészdoktorává avatták, néhány forrás pedig a világ első régésznőjeként tartja számon. *Czeke Marianne* (1873–1942), az első magyar női könyvtáros doktori értekezésében Lessing és Shakespeare munkásságával foglalkozik, később pedig nagy érdeklődéssel fordul Brunszvik Teréz felé, akit példaképének tekintett.

Benczúr Gyuláné nemcsak gyűjtő volt, hanem az irodalmi élet tevékeny résztvevője, mecénása is. Jól példázza ezt a modern líra előfutárához, a sokoldalúan művelt *Czóbel Minkához* (1855–1947) füződő mély és gyümölcsöző barátsága. Levelezésükből kiderül, hogyan segíti, sürgeti Boldizsár Kata esetenként még a művek megjelenését is. Néhány idézet Czóbel Minkához írt leveleiből: „*Kész regényedet nem adhatná ki az Egyetemes regénytár? Költeményeidet pedig külön kötetben a Franklin? Vagy: ha kitüntetésnél bizalmaddal, úgy küldenéd fel nekem. Magamhoz hívatnám Hornyánszkyt – a legolcsóbb nyomda – költségvetést csináltatnék a kiadási költségekről.*”¹⁸ A megjelenés után előkészíti a mű fogadtatását: „*Sietek megnyugtatni az <Opálokról> való hírlapi hallgatásról... Ha júliusban küldjük meg a szerkesztőségeknek, úgy ...karácsony előtt ... tárcacikkben lesznek*

*méltatva.*¹⁹ Az *Opálok* mellett Czóbel Minka többi verseskötete is megtalálható a Magyar Asszonyok Könyvtárában a *Két arany hajszál* című regényével együtt. (Korosztályunk nem nagyon hallott Czóbel Minkáról sem középiskolai, sem egyetemi tanulmányai alatt, mostanában viszont egyre többet lehet olvasni nem csupán munkásságáról, de titokzatos életéről is, amivel saját korában is sokat foglalkoztak irodalmi és „pletymaszonokban”.)

Éppúgy, mint rokona, *Vay Sarolta* (1859–1918) grófnő életével, aki férfi módra élt, s gróf Vay Sándor néven jelentette meg művelődéstörténeti szempontból jelentős műveit (*Régi nemesurak, úrasszonyok, Régi magyar társasélet, Pestvármegyei históriák*). Élete kész regény – mondhatnánk, s így gondolják mások is. (Legutóbb *Rakovszky Zsuzsa* álmodta meg az író különös és kalandos életét *VS* című regényében.)

A konzervatív irodalom képviselői – *P. Gulácsy Irén* (1894–1945), *Tormay Cecil* (1875–1937), *Erdős Renée*, *Kosáriné Réz Lola* (1892–1984) – ma is népszerű és újra kiadott regényei mellett *Kaffka Margit* (1880–1918) művei is gazdagítják a gyűjteményt. A tanári oklevéllel rendelkező, szintén nem unalmas és nem szokványos módon élő író a *Nyugat* állandó munkatársa volt. Első írásai húsz éves kora körül jelentek meg, majd tanárként dolgozott, az első világháború kezdetétől pedig szinte csak a szépirodalomnak élt, munkásságának korai halála vetett véget.

A század első negyedében is virágzik a memoár-irodalom. Az Ady baráti köréhez tartozó, rendkívül intelligens és sokoldalú *Böloni Györgyné (Márkus Ottilia)*, 1873–1951 az első világháború előtt Anatole France titkárnöje volt: emlékeit Kémeri Sándor néven írta meg 1928-ban.

Más körökben mozgott *Feszty Árpádné Jókai Róza* (1859–1936), Jókai Mór fogadott lánya, Laborfalvi Róza unokája, aki festőművésznak készült, és Székely Bertalan és Lotz Károly tanítványa volt. Festményei több kiállításon is szerepeltek. Idős korában írta meg Jókai Mórral és környezetével kapcsolatos emlékeit (*Akik elmentek*, 1923, *A tegnap*, 1924, *A Jókai ház*, 1926).

A Magyar Asszonyok Könyvtára a nemzet könyvtárában

Az adományozás után a gyűjtemény még négy évig, 1928-ig, Boldizsár Kata haláláig a Lendvay utcában maradt; ezt követően került a nemzeti könyvtárba kézzel írott, gondosan összeállított lajstromával együtt. „*Hóman Bálint mint a Nemzeti Múzeum főigazgatója a Lukinich Imréhez (az Országos Széchényi Könyvtár akkori igazgatójához) intézett levelében közli, hogy a gyűjtemény gondozásával az örökhagyó akarata szerint Bartoniek Emmát bízta meg. Ő állt korábban és mindvégig kapcsolatban a Benczúr családdal. A gyűjteményt jól ismeri, az adományozó szándékait, gyűjtési elveit is. Ettől kezdve a család részéről Benczúr Ida tartotta a kapcsolatot az intézménnyel.*”²⁰

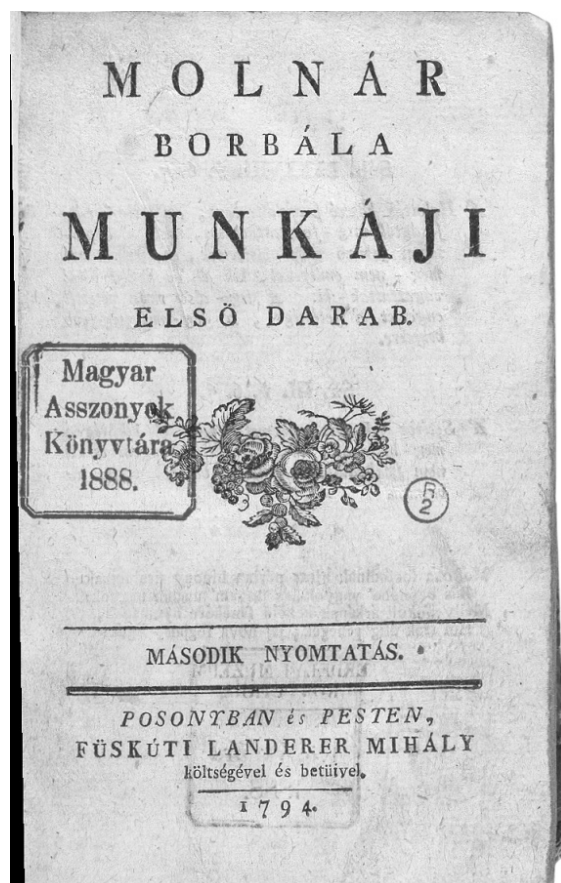
A kézzel írott katalóguscédulák „*másolását a könyvtár egy fiatal tisztviselője, dr. Kozocsa Sándor kezdte meg [...]*”²¹ Tervbe vették a katalógus kinyomtatását is, erre azonban nem került sort. Ma is feltehetően az akkor készült katalóguscédulák találhatók meg az OSZK-ban, valamint ezek másolatai bekötött naplókban. A naplókban a 894. sorszámig magyar nyelvű művek, ezután magyar szerzők idegen nyelvű művei, majd a külföldi szerzők művei következnek, végül vegyesen magyar és idegen nyelvű művek (valószínűleg azok, amelyek később kerültek állományba). Leltári szám szerint kereshetők tehát a művek 1-től 3148-ig. (Egy számon bizonyos esetekben több mű is szerepel.) Ekkora volt az állomány, amikor a katalóguscédulák gépelése befejeződött. Azóta két alkalommal is ellenőrizték a könyvtár munkatársai a gyűjteményt, az egyes tételeknél a kétszeri 1968-as és 1997-es revízió jelzései mutatják a hiányokat, melyeknek csupán a becslésére vállalkozhatunk annak alapján, hogy az első kétszáz tételből a naplóbejegyzések szerint nyolcvanhét mű található meg jelenleg is az OSZK-ban. Feltehető, hogy a gyűjtemény több mint felére csökkent az évek folyamán. A fentebb példaként említett művek egy részéről tehát csak annyi tudható bizonyosan, hogy eredetileg megvoltak a Magyar Asszonyok Könyvtárában.

A gyűjtemény értékeit a nemzeti könyvtár vezetői és könyvtárosai nem győzték hangsúlyozni. Végezetül ezekből ismét Rédey Tivadar egyik mondatát idézzük a 160 évvel ezelőtt született Benczúr Gyulánéról: „*Nemes elhatározása a Nemzeti Múzeumot páratlan magyar kincshez juttatta.*”²² A kortársak 1924-ben, éppen 90 évvel ezelőtt még nem tudták azt, ami azóta Európára nézve már bizonyosság, hogy a Magyar Asszonyok Könyvtára „*1888-as alapításával megelőzi a világ leghíresebb (angol, francia és holland) női könyvtárait.*”²³

A „névtelen székely asszony” ezek szerint ösztönös intelligenciájával, folyamatos önképzéssel megalapozott tudásával, szenvedélyes gyűjtőmunkájával elérte, hogy ő lehetett az, aki 126 évvel ezelőtt megalapította az első női könyvtárat!

Jegyzetek

1. NAGY Anikó: A Magyar Asszonyok Könyvtára = Nőszemély, 7. évf. 1997. 2. sz. 28–30. p. – Azonos címmel, némiképp eltérő tartalommal hangzottak el előadások az MKE Bibliográfiai Szekció tudományos ülésén 2012. december 14-én (Budapest, Országos Széchényi Könyvtár), az MKE Vándorgyűlés Bibliográfiai Szekció rendezvényén (Eger, 2013. július 19-én) – mindkettő Szőnyi Éva szekcióelnök felkérésére –, valamint a Civil Rádió „Mindent a nőkről” című műsorában Elekes Irén felkérésére (2013. január 25.). Szintén Elekes Irén – az akkori szerkesztő – felkérésére jelent meg a téma első írásbeli áttekintése a Nőszemély című folyóiratban. Jelen összefoglalás részben megismétli, részben az újabb kutatások alapján kiegészíti a már leírtakat.
2. RÉDEY Tivadar: Egy „névtelen székely asszony” könyvtár-adománya a Nemzeti Múzeumnak = 8 órai újság, 10. évf. 1924. 89. sz. 6. p.
3. OSZK Kézirattára Fond 36/V.926/130/1963
4. Magyarországon a tanítónőképzés lehetőségét az 1868-as népiskolai törvény teremtette meg. A hazai nőoktatás „bölcsője”, az első magasabb színvonalú nőnevelést biztosító intézmény, a Felsőbb Nép- és Polgári Iskolai Tanítónőképző 1872-től – a polgári tanítónőképző 1873-tól – Budán működött a Josef Polytechnikum, a későbbi Műegyetem épületében. Igazgatója Zirzen Janka (1824–1904) volt.
Forrás: <http://budapest1kor.blogspot.hu/2012/09/az-erzsebet-noiskola.html>
5. TELEPY Katalin: Benczúr. Nyiregyháza: Jósa András Múzeum, 1963. 72 p. 69 t.
6. ELEKES Irén: Egy „névtelen székely asszony”. Boldizsár Kata Pirooska, a gyűjteményszervező. In: Gyűjtők és gyűjtemények. Szerk. Boka László, Ferenczyné Wendelin Lidia. Bp.: Kossuth, 2009. 161–174. p.
7. Braun Róbert könyvtáros és szociográfus több ízben is használta a B.R. szignót, ennek alapján talán jogos a feltételezés, hogy ő az idézetet tartalmazó tanulmány szerzője. Sajnos nem tartalmazza a műveiről készített bibliográfia (PÓRNÉ VÁRADI Irma: Braun Róbert a könyvtáros és a szociográfus. Bibliográfia és tanulmány. Bp.: FSZEK, 1960. 71 p.).
8. [Braun Róbert] B.R.: Magyar asszonyok könyvtára = Magyar Bibliofil Szemle, 1. évf. 1924. 2. sz. 65–68. p.
9. BARTONIEK Emma: Benczúr Gyuláné, † 1928. március 13. = Magyar Könyvszemle, Ú.f. 35. 1928. 1/4. sz. 91–92. p.
10. [RÉDEY Tivadar] R.T.: Magyar Asszonyok Könyvtára = Magyar Könyvszemle, Ú.f. 31. 1924. 1/4. 153–154. p.
11. Braun i. m.

12. Lásd 2. sz. jegyzet
13. HEGEDŰS Géza: A magyar irodalom arcképcsarnoka.
Petróczy Kata Szidónia
<http://www.mek.oszk.hu/01100/01149/html/index.htm>
14. LUKINICH Imre – KÖBLÖS Zoltán: Gróf Bethlen Kata könyveinek katalógusa = Erdélyi Múzeum, 7. (29.) évf. 1912. 2. sz. 29–48. p.
15. Elekes i. m.
16. http://hu.wikipedia.org/wiki/Molnár_Borbála
17. http://mtdportal.extra.hu/books/Egy_allamfogyolyno_naploja.pdf
18. BENCZŰR Gyuláné levele Czóbel Minkához, 1903. május. 5. (OSZK Kézirattára Fond 30/13.)
19. Uo.
20. Elekes i. m.
21. BARTONIEK Emma levele Benczúr Gyulánéhoz (OSZK Levelestára)
22. Ld. 10. sz. jegyzet
23. <http://www.oszk.hu/rendezvenyek/vilagkongresszus-100>

Beérkezett 2014. február 12.

*Két könyvcímlap a Magyar Asszonyok Könyvtárából
(az előző címlapon jól látható a Magyar Asszonyok Könyvtára 1888 feliratú bélyegző)*

